

lze prokázat jejich přítomnost v českých zemích od roku 1000. Autor si je tohoto problému dobře vědom, a tak, doufejme, lze jeho knihu chápat jako sice obsáhlou, ale zatím první fázi velkého výzkumného projektu, jemuž by slušela i online verze.

Druhým cílem knihy je komplexní řešení problému nejstarších center písemné kultury v českých zemích. Ačkoli zejména v historických textech se s termínem „skriptorium“ setkáváme celkem často, až do zveřejnění této monografie byla pro období před rokem 1200 existence skriptoria, tedy skupiny lidí, jež při určité instituci systematicky a kontinuálně opisuje rukopisy, prokázána pouze na Strahově (díky Jiřímu Pražákovi). Po fázi dekonstrukce, kdy historici umění a paleografové zredukovali naše představy o písemné kultuře v českých zemích před rokem 1200 a zcela zavrhl schopnost domácího prostředí produkovat výpravnější rukopisy typu *Vyšehradského kodexu*, je sympatická snaha navrátit se zpět k méně honosným kusům a na jejich základě se pokusit rekonstruovat vzájemné vztahy mezi jejich písaři a glosátory a případně odhalit stabilnější struktury. Právě s jejich pomocí se Havel snaží po cenných dílech analýzách Miroslava Flodra, Jana Bistrického nebo Jiřího Pražáka rekonstruovat činnost nejstarších domácích skriptorií, a to primárně na základě kodikologické a paleografické argumentace. Díky Havlovi existuje nyní dost přesvědčivých argumentů ve prospěch hypotézy o relativně časném ustavení skriptoria také v břevnovském klášteře (třicátá léta 11. století, tj. zhruba dvě generace po založení kláštera; s. 381–430). Dále autor prokázal zformování skriptoria v benediktinském klášteře Hradisko u Olomouce, jehož činnost byla rovněž spojena s aktivitou Jindřicha Zdíka (s. 431–459). Na základě paleografických argumentů autor také rozšířil spektrum institucí, kam se benediktini z Hradiska uchýlili po svém nahrazení premonstráty, o klášter v Kladrubech. Počátky „aktivní“ knižní kultury v českých zemích jsou ještě starší – rukopisy Österreichische Nationalbibliothek č. 1322 a Heiligenkreuz č. 217 sice nevznikly na českém území, avšak podařilo se jasně doložit, že byly používány při pražském biskupství již okolo roku 1000, byť ještě není možno mluvit o skriptoriu.

Argumentace Dalibora Havla je vždy podpořena příloženými fotografiemi, které čtenáři umožňují přezkoumat nastíněné teze. V zájmu lepší orientace je text doplněn řadou tabulek a grafů, jež ilustrují výsledky analýzy. Významným příspěvkem ke kulturní historii střední Evropy ve středověku je jak katalog rukopisných fragmentů, tak i přesvědčivá rekonstrukce

nejstarších skriptorií v českých zemích. Kniha je tudíž nesmírně cenným příspěvkem k dějinám středověké kultury v českých zemích a přináší mnohá nová řešení i přesvědčivé důkazy pro teze mnohdy jen volně nadhozené starším bádáním. Nezbyvá než doufat, že další analýzy budou následovat.

DAVID KALHOUS

Ein kurialer Ketzerprozeß in Avignon (1354). Die Verurteilung der Franziskanerspiritualen Giovanni di Castiglione und Francesco d'Arquata, ed. Alexander PATSCHOVSKY, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2018 (= Monumenta Germaniae Historica – Studien und Texte 64)

xviii + 136 s., ISBN 978-3-447-10968-0

Po dvou desetiletích, jež věnoval kritickým edicím stěžejních děl Jáchyma z Fiore, se Alexander Patschovsky vrátil k inkvizičním protokolům. Skutečně vrátil, neboť akta avignonského procesu se dvěma italskými františkánskými spirituály zamýšlel vydat již na počátku své vědecké dráhy. Pro procesy v kauzách *haereticae pravitatis* využívali papežové od roku 1252 instituce delegovaných vyšetřujících soudců s plnými pravomocemi. Ti dokonce mohli působit i v rámci papežova sídla, ne-li přímo na jeho dvoře. Tak tomu bylo i s procesem vedeným kardinálem Vilémem Courtem proti světskému knězi Janovi di Castiglione a laickému bratru Františkovi de Archata, který započal 2. května 1354 přímo v kardinálově avignonském paláci. Oba vyšetřovaní byli zatčeni inkvizicí v jednom hospici před Montpellierem, kde se zastavili při pouti k sv. Jakubu v Santiagu de Compostela. Jelikož během výslechu vyšlo najevo, že může jít o františkánské sektáře, byli převezeni do sídla regionálního inkvizitora v Carcassonu, v jehož zostřené a kruté vazbě strávili osm měsíců.

Ústředním důkazem proti nim se stala malá pergamenová knížka (*parvus libellus*) s věroučnými články, které vzhledem k údajnému souladu s dogmatem měly sloužit k ochraně zadržených. To si alespoň zadržení poutníci naivně mysleli. Podezřavým vyšetřovatelům však neunikly některé heretické konotace, jež se staly podkladem dvou hlavních obvinění. První směřovalo proti běžně rozšířenému františkánskému

mínění, že Kristus a apoštolové neměli žádný majetek. Druhé obvinění bylo neméně závažné, neboť radikální spirituálové vnímali církev jako *congregatio fidelium* a neuznávali institucionální církev v čele s papežem. Vedle článků konfesní povahy obsahovala knížka martyrologium se jmény 113 františkánských spirituálů, kteří v letech 1318–1352 skončili smrtí v plamenech. Jelikož Alexander Patschovsky před lety postoupil přepis jednoho z rukopisů Louise A. Burnham, která tuto brizantní látku prosopograficky zpracovala, nemusel již tomuto svrchovaně pozoruhodnému martyrologiu věnovat větší pozornost.

František de Archata se sice nechal přemluvit k fiktivnímu odvolání, pak ale vše vzal zpět s odůvodněním, že vynucením ztratilo platnost. Třebaže tato námitka neměla v inkviziční praxi relevanci, papež Inocenc VI. předvolal oba provinilce do Avignonu. Nová etapa pro ně začala slibně. Na Velikonoční pondělí 14. dubna 1354 jim bylo poskytnuto „osvěžení“ v podobě jídla a koupele, patrně však jen proto, jak se domnívám, aby v luxusním paláci nezapáchali. Druhá fáze procesu se omezila na zaprotokolování carcassonneských výsledů. Jelikož se ani jeden z obou podezřelých nechtěl vzdát inkriminovaných věroučných článků, vyřkli si nad sebou smrtelný ortel a byli předáni světské moci. Hranice pod nimi vzplála 3. června 1354.

O významu avignonského procesu svědčí, že se jeho akta dochovala v sedmi rukopisech. Jeden z nich, kodex pražské Národní knihovny IV B 15, původně náležel knihovně koleje Národa českého. Jak je pro práce Alexandra Patschovského příznačné, i tato studie s připojenou edicí vyniká minuciózním zpracováním látky v duchu vzorových zásad MGH, které dovedl do vrcholné podoby.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Ludwig STUHLIK, *Die alttschechischen Handschriften zur Krönungsordnung der böhmischen Könige*, Solivagus-Verlag, Kiel 2014

468 s., ISBN 978-3-943025-16-3

Kniha o staročeských rukopisech korunovačního řádu českých králů je přepracovanou verzí autorovy disertace, obhájené roku 1997 ve Vídni. Vedle přiblížení nejstarších dochovaných rukopisů a jejich celkového jazykového zhodnocení v ní Ludwig Stuchlik připravil i kritickou edici

textu. Delší časový odstup mezi vznikem disertační práce a jejím knižním vydáním si vyžádal podstatné úpravy. Autor musel zejména zohlednit skutečnost, že v roce 1999 byl v Čechách nalezen a odborně zhodnocen rukopis nezvestný po celou druhou polovinu 20. století, který obsahuje variantní text E staročeského překladu korunovačního řádu.

V úvodu Stuchlik přibližuje rukopisné dochování a základní staročeské i latinské prameny, ze starších katalogů pak přejímá kodikologický popis (kap. 1 a 2). Za kapitolou věnovanou vybraným publikacím, jež se vztahují ke staročeskému korunovačnímu řádu (3), následuje stěžejní část knihy, vlastní edice staročeského překladu korunovačního řádu (4.1) na základě nejstaršího rukopisu A s různověstím z rukopisů B, C a D; dodatečně byl zohledněn i znovu nalezený rukopis E.

V jazykovědné analýze pramenů je patrné autorovo úsilí shromážděné údaje kvantifikovat, například vyčíslení určitých jevů v řádu jednotek ale nemá bez předešlého dostatečného kvalitativního zhodnocení příliš velkou vypovídací hodnotu. Izolované konfrontace konkrétních míst se zněním starších edic pak spíše než dokumentaci „odchylek“ a „chyb“ přinášejí upozornění na rozdílný ediční přístup a zásady.

Kapitola 4.3 zprostředkovává novočeský překlad editovaného textu Karla Doskočila, vydaný roku 1941, následuje převod do moderní němčiny (4.4). Abecedně uspořádaný glosář v kapitole 5 je sestaven na základě rukopisu A. Pravidla pro stanovení podoby heslového slova v záhlaví glosář neuvádí a transkripce slov, příslušnost lexikálních jednotek ke staročeské nebo latinské slovní zásobě aj. jsou mnohdy řešeny nejednotně až nenáležitě (současně plná hesla „ščěstie“ a „šťěstí“; podoby „kollekta“, „complenda“, „smětati“). Některá hesla by se v glosáři neměla objevit vůbec (neutr. „chudo“ stanovené na základě dokladu *Hospodin chuda činí*; gen. sg. „dei“). Rukopis E se (jak autor sám předěsilá) do glosáře nijak nepromítl.

Teprve po glosáři následuje jazyková charakteristika editovaného textu (kap. 6), která se vyjadřuje ke grafice rukopisů, hláskosloví, tvarosloví, slovní zásobě a syntaxi (zejména slovosledným obměnám a vynechávkám v rukopisech). V této kapitole jsou srovnávací tabulky zcela namístě, popis rukopisu E nicméně není implementován do původního textu. V závěru autor navrhuje filiační schéma.

Knihu uzavírají různorodé závěrečné přílohy. První zahrnuje ukázkou transliterace nejstaršího rukopisu a ukázkou porovnání textů A, D, textu z *Kodexu talberského* (označovaného autorem